

TURKISTONDA ROSSIYA IMPERIYASI MUSTAMLAKA IDORA USULINING JORIY ETILISHI

Rajabov Alisher Shavkatovich

Buxoro davlat pedagogika instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

Abduraximov Alpomish Uyg'un o'g'li

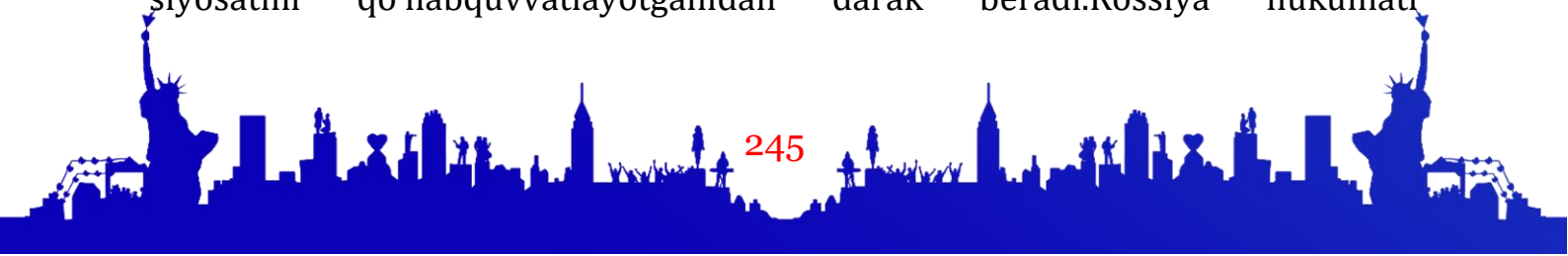
Buxoro davlat pedagogika instituti 2-1 TAR 21 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8037730>

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada O'rta Osiyo xalqlarining Ruslar tomonidan bosib olinishi Turkistonda idora usulining joriy etilishi boshqaruv tizimi haqida fikrlar boradi, ular haqida ma'lumotlar keltiriladi.

Kalit so'zlar: Turkiston general -gubernatorlogi, idora usuli, boshqaruv tizimi, okrug, harbiy okrug, volost, uyezd, sud tizimi, mamlakat boshqaruvi, erkinliklar, majburiyatlar.

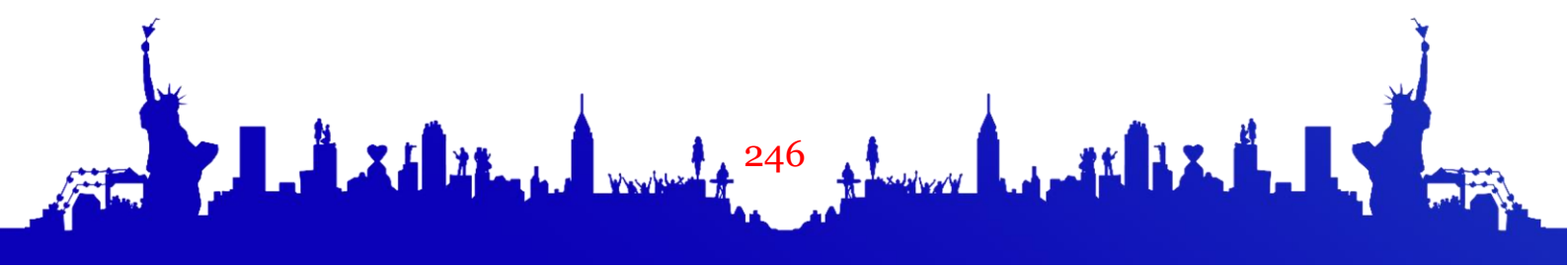
XIX asr o'rtalarida dunyoni yetakchi kapitalistik davlatlari yangi yerlar, xom-ashyo bazalari va o'z mollarini sotish uchun bozorlarni egalâshga intilishi Rossiya imperiyasi ham yangi bosqinchilik yurishlarga undadi. Rossiya imperiyasini bosqinchilik siyosatining asosiy ob'ektlari O'rta Osiyo xonliklari bo'ldi. O'sha davrdagi O'rta Osiyo xonliklarini mintaqada yakka hukmronlikka intilishi, mavjud siyosiy parokandalikdan foydalanib, Rossiya imperiyasi tomonidan xonliklar hududi qisqa muddatda birin-ketinlik bilan bosib olindi. Shu bilan birga mustamlakaga aylantirish bilan bir qatorda xalqni ma'naviy hayotiga ham jiddiy putur yetkazdi. Rossiya imperiyasining XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi O'rta Osiyodagi strategik rejalarini tahlil etish zarur. Bu bosqinga XIX asming birinchi yarmidayoq jiddiy kirishildi. Bosib olishga harakat Qo'qon Xonligi hududiga vaqti-vaqti bilan bostirib kirish, keng ko'lamda josuslik ishlarini olib borish, Sirdaryoni quyi oqimlaridagi Raim (1847), G'arbiy Sibir tomondagi Kopal (1847), Oqmachit (1857), Olmaota yaqinidagi Vemiy (1854) kabi strategik qulay mudofaa inshootlarini qurish bilan birga qo'shib olib borildi. Bunday mudofaa inshootlari Rossiyani Buxoro amirligi, Xiva va Qo'qon xonliklariga yanada chuqurroq kirib borishiga zamin yaratdi. Bosqinchilik yurishlarini avj olishi uchun xalqaro omil – Rossiya va Angliya o'rtasidagi keskin raqobat ham muhim ahamiyat kasb etdi. Rossiya imperiyasi qo'shinlarini bosqinchilik harakatini tayyorgarlik bosqichi O'rta Osiyo xonliklarini iqtisodiy ekspluatatsiya qilish bilan qo'shib olib borildi. Bu yangi savdo bozorlari va xom-ashyo bazasiga ehtiyoj sezayotgan Rossiya savdo sanoat doiralarini hukumat siyosatini qo'llabquvvatlayotganidan darak beradi. Rossiya hukumati

Turkistonni boshqarishda bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan ikki tamoyilni muvofiqlashtirishga majbur bo'ldi

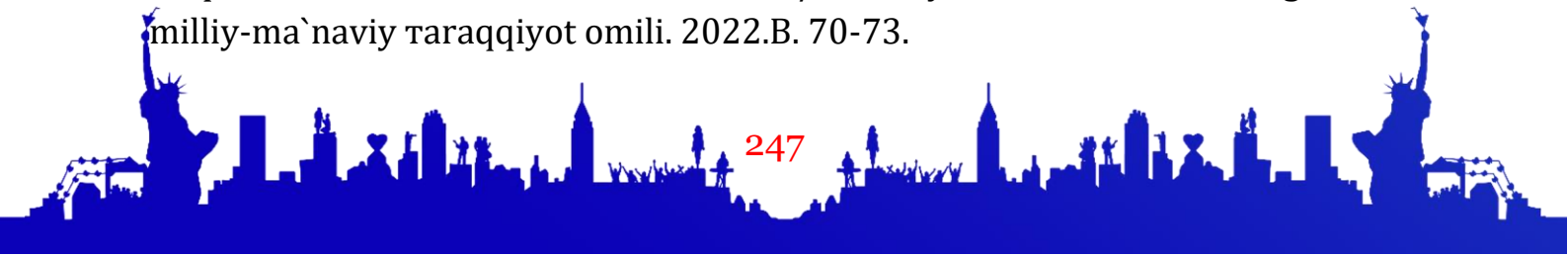
Buning birinchisi – mintaqada iloji boricha Rossiya tartiblarini tezroq o'rnatish, ikkinchisi – o'z an'analari va turmush tarzida tub burilish bo'lishini xohlamaydigan xalqlar bilan munosabatlarini qanday qilib o'rnatish edi. Tabiiyki, Turkistonni boshqarish va undan siyosiy va iqtisodiy foyda olishning birdan bir yo'li, umuman Rossiyaning Tuzilishini yanada aniqrog'i metropoliya tomonidan imperiyaning boshqa mustamlakalarida o'z ifodasini topgan boshqaruv usuli bo'lib, u Volgabo'yi, Sibir, Qozog'iston, Qrim, Kavkaz va boshqa bir qator joylarda Markaz manfaatlarini to'la ta'minlab turardi. Turkistonni iqtisodiy jihatdan to'la qaram qilishda bu yerda o'matiladigan boshqaruv usuli muhim ahamiyatga ega edi. Shuning uchun ham Rossiya Imperiyasi Turkistonda boshqaruvni tashkil qilishga uni bosib olgan davrdan boshlab kirishdi. Shu o'rinda Rossiya senatori K.K.Palening Turkistondagi mustamlakachi ma'muriyatining maqsadlarini ifodalovchi quyidagi fikrlarini keltirishimiz mumkin: "Rossiyaga qo'shib olingandan keyin o'lkada rus hukumati uchun ikki manfaat, birinchidan moliyaviy siyosat nuqtai nazaridan davlat daromadi va ichki ishlab chiqarilgan mahsulotlar uchun yangi bozor, ikkinchidan, mustamlakachilik nuqtai nazaridan imperiyani markaziy rayonlaridagi zich aholini joylashtirish uchun yangi hudud hisoblanadi". Aslida, Turkiston harbiy strategik hudud sifatida Angliyaning Sharqqa tomon yurishiga to'sqinlik qilish uchun Rossiyaga yanada ko'proq kerak edi. Turkistonni Rossiya tomonidan zabt etilishi – bu amalda ikki sivilizatsiya to'qnashuvi, xususan o'ikaga yaqindan tanish bo'lmagan xristian pravoslav oqimini kirib kelishi bilan izohlanadi. Turkistonda yerli aholi madaniyatidan yiroq, tili, dini, urf-odati, an'analari bir-biriga yaqin bo'lmagan bosqinchilar hukmronligi boshlandi. Turkistonni Rossiya imperiyasi tomonidan zabt etilishi boshqaruv tizimini ham metropoliya manfaatlariga bo'ysundirdi. Yangi boshqaruv asoslari Rossiya manfaatlariga moslashtirilib, mintaqada an'anaviy qaror Topgan boshqaruvni, milliy asosdagi tizimni qo'porib tashlandi. 1865- yil 2- martda Rossiya Senatining Orenburg general-gubernatorligi tarkibida Orol dengizining Issiqko'lgacha bo'lgan O'rta Osiyo xonliklari bilan chegaradosh hududlarda Turkiston viloyatini tashkil qilish to'g'risidagi farmoni e'lon qilindi. O'sha paytda bu hududda 453 ming kishi istiqomat qilar edi. Turkiston viloyati uch bo'limga: o'ng qanot, markaz va chap qanotga bo'lingan edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Rossiya va O'rta Osiyo xonliklari o'rtasida savdo-diplomatik aloqalar" fanidan o'quv uslubiy qo'llanma. Samarqand -2021 Tuzuvchi: Asatullayev M.I. - SamDU, «Tarixshunoslik va manbashunoslik» kafedrasida assistenti.
2. R.Shamsutdinov, Sh.Karimov, O.Ubaydullayev. Vatan tarixi 2-kitob Toshkent - 2010.
3. Alisher Rajabov Shavkatovich. Mirbobo Naqshbandiy qalb zikri va uning turlari to'g'risida. / FarDU ilmiy xabarlar. 1-son. Farg'ona, 2023. – B. 16-19.
4. Rajabov Alisher Shavkatovich. The work of "Mir'otus Solikiyn" as a Theoretical Source of Naqshbandiya Tariqat. / Web of scholars: Multidimensional research journal. 1(8). 2022. – P. 18-21.
<https://www.innosci.org/wos/article/view/567>
5. Rajabov Alisher Shavkatovich. About Bahouddin Naqshband in Mirbobo Naqshbandi's Poetry. / International journal of formal education. 2022. – P. 1-5.
<http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/455>
6. Rajabov Alisher Shavkatovich. Abu Nasr Farobiy. / Journal of Innovations in Social Sciences Volume: 01 Issue: 01 | 2021 ISSN: 2181-2594
2021-yil, 20-noyabr. – B. 97-102
<http://www.sciencebox.uz/index.php/jis/article/download/274/266>
7. Rajabov Alisher Shavkatovich, Elibayeva Feruza Xamzayevna. O'tkir qilich va qalam sohibi : Bobur merosi jahon olimlari nigohida. / Research and education 2022/2/25. – P. 647
<https://researchedu.uz/wp-content/uploads/2022/03/Navoi-and-Babur-conference.pdf#page=647>
8. Alisher Shavkatovich Rajabov. Mirbobo Naqshbandi on the truth of the soul. / Youth, science, education: topical issues, achievements and innovations. 2022 Prague, Czech: 1 (7), 93-101
<https://zenodo.org/record/7467785#.ZDRR-XZByM8>
9. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mir Babo Naqshbandi on the Heart of Arif and the Truth of Arif's Condition. / American Journal of Social and Humanitarian Research Vol:3 (12)2022, 50-54
<https://globalresearchnetwork.us/index.php/ajshr/article/view/1780/1629>
10. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mirbobo Naqshbandiy orif qalbi va orif holining haqiqati to'g'risida. / Ilm sarchashmalari. 1-son. Urganch, 2023. B 62-65.
11. A.Sh.Rajabov. "Mirotus solikyn" ("Tariqat soliklarining oynasi") asari – Naqshbandshunoslikda muhim manba. / Tarixiy xotira – o'zlikni anglash va milliy-ma'naviy taraqqiyot omili. 2022. B. 70-73.

12.A.Sh.Rajabov. Mir bobo Naqshbandiyning «Mir'otus Solikiyn» asarida qalbning tavsifi. / BuxDPI Uzluksiz ta'lim tizimida ta'lim mazmunini yanada takomillashtirish istiqbollari. Buxoro, 2022-yil, 25-aprel. – B. 707-771.

13.Alisher Rajabov. Mirbobob Naqshbandiy qalbi zikri va uning turlari to'g'risida. / Ilm-fan muommalati yosh tadqiqotchilar talqinida Respublika ilmiy-onlayn konferensiyasi. 3-son. 2022-yil, 25-dekabr. – B. 130-137.

14.Sohibqiron Amir Temur davrida madaniyat va ilmiy bilimlarning rivojlanishi (aniq va tabiiy fanlar misolida) va taraqqiyot bosqichlari.International Scientific and Practical Conference Innovative development in the global science vol-2ISSUE-3 2023 Boston USA.30.03.2023.B.53-59

<https://academicsresearch.com/index.php/iditys>

15.Abu Rayhon Beruniyning ilmiy merosi(Hindiston asari)xotiralari xususida ayrim chizgilar.International Scientific and Practical Conference “The role of science and innovation in the modern world”. London,United Kingdom.30.03.2023.B.35-44.

<https://academicsresearch.ru/index.php/trsimw/article/view/1449>

16.Bahouddin Naqshbandga qasida bitgan murid.O'zbekiston Milliy axborot Agentligi.uza.uz.Ilm-fan elektron jurnal.B1-8.20.01.2023.

https://uza.uz/uz/posts/bahouddin-naqshbandga-qasida-bitgan-murid_446829

17.Alisher Rajabov МИРБОБО НАҚШБАНДИЙНИНГ НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИ ТАМОЙИЛЛАРИ АСОСИДА БИЛДИРГАН ИЖТИМОЙИ-АХЛОҚИЙ ҚАРАШЛАРИ. В-6-10.Vol. 2 No. 29 (2023): ILM FAN TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY METODLARNING QO'LLANILISHI

<https://academicsresearch.com/index.php/conference/issue/view/46>. В-6-10

18.МИРБОБО НАҚШБАНДИЙ ҚАЛБ ЗИКРИ ВА УНИНГ ТУРЛАРИ

ТЎҒРИСИДА Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida.В-130-137

<https://zenodo.org/record/7500616#.ZDTTJ3ZBzDc>

<https://cyberleninka.ru/article/n/mirbobob-na-shbandiy-alb-zikri-va-uning-turlari-t-risida>

19.Алишер Ражабов МИРБОБО НАҚШБАНДИЙ ҲАЁТИ ВА МАЪНАВИЙ МЕРОСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ Б-434-440.«ISSUES OF CREATING.THE BASIS OF THE SPIRITUAL.HERITAGE AND III RENAISSANCE:STUDY,RESEARCH,PERSPECTIVES».January2023, Samarkand.

20. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mirbobob Nakshbandi as the great sufi scholar. / International scientific and practical conference “Innovative Development in the global science”. Boston (USA), 2022 – P. 18-22.

<https://zenodo.org/record/7419258#.ZDRLUXZByM8>

21. Rajabov Alisher Shavkatovich. Study of the manuscript of the work "Mirotus Solikiyn". / International scientific conference "The role of science and innovation in the modern world". London (United Kingdom), 2022. – P. 122-128. <https://zenodo.org/record/7472104#.ZDRMeHZByM8>
22. Урунов, Шохижохон Джамшидович. "САМЫЙ КРАСИВЫЙ ДВОРЕЦ БУХАРЫ." Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali 5.Special issue (2023).
23. Rajabov A., Urunov S. XVII ASRNING 1-YARMIDA BUXORO XONLIGINING SIYOSIY INQIROZI VA UNING ASOSIY XUSUSIYATLARI //Development of pedagogical technologies in modern sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 51-54.
24. Urunov, Shoxijahon. "BUXORO ARKINING BARPO ETILISHI." Академические исследования в современной науке 2.14 (2023): 103-105.
25. Jamshidovich, Urunov Shoxijahon. "TARIXNAVIS VA ADIB IBN ARABSHOHNING HAYOT YO 'LLARI." IQRO JURNALI 2.1 (2023): 22-23.
26. Shoxijahon, Urunov. "SOHIBQIRON AMIR TEMUR MUNOSIB TAXT VORISI TOPISH ILINJISIDA." Yosh Tadqiqotchi Jurnali 2.1 (2023): 51-53.
27. Jamshidovich, U. S. (2023). TARIXNAVIS VA ADIB IBN ARABSHOHNING HAYOT YO 'LLARI. IQRO JURNALI, 2(1), 22-23

